

TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE DUA MOTİFİ

THE PRAYER MOTIF IN THE TURKISH FOLKTALES

Ebru ŞENOCAK*-Leyla YILDIZ ÇAĞIR**

ÖZ: Kolektif bilincin yansıması olarak karşımıza çıkan kültür, toplumları geniş yelpazede etkilemiş, insanoğluna birçok icra alanı sunmuştur. Bu icra alanlarından biri de halk hikâyeciliği olup, kültürel mirasımızın gelecek nesillere aktarımını sağlamıştır. Türk halk hikâyeciliği, destanla başlayıp modern kültürün mihenk unsurlarından biri olan romana kadar uzanmaktadır. Halkın sözlü geleneğinde yaşayarak ortaya çıktıkları dönemin sosyo-kültürel yapısını ve dünyaya bakış açısını yansıtan anlatmaya dayalı türler olan halk hikâyelerinin oluşumu ve icrası gelenekte belli kurallar çerçevesinde gelişir. Hikâyelerin en küçük unsuru olarak karşımıza çıkan motifler, ağacı besleyen kökler gibi hikâyede konunun gelişimini olumlu yönde etkiler. Genel olarak toplumların maddi-manevi kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtan, halk anlatılarına da konu olan dua motifi, hikâyelerde ana konuyu besleyip şekillendirir. Çalışmaya konu olan halk hikâyelerinde yer alan dua motifi; isteklerini dile getiren karakterlerin hangi sıkıntı, hangi problem ve zorluklarda duaya sığındıkları üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Karşılaşılan güçlükleri aşmada, duanın gerçekleşme noktasındaki payı irdelenmiştir. Ayrıca buhranın ve umutsuzluğun manevi ilacı olan, bireye psikolojik açıdan destek sunan duanın, Türk halk hikâyelerinde, nasıl yer aldığına ve hangi aşamalarda kullanıldığına değinilmiştir. Türk halk hikâyelerinde dua motifi konu bakımından; çocuk sahibi olmak için, zor durumdan kurtulmak için, sevgiliye kavuşmak için, iyileştirmek için, sudan geçmek için, zafer kazanmak için, sevgiliden karşılık görmek için, âşıklık yeteneği kazanmak için, ölen kişinin dirilmesi için, evlilik üzerine, ölmek için ve diğerleri başlığı adı altında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyeleri, gelenek, kültür, dua, motif.

ABSTRACT: Culture, which appears as a reflection of collective consciousness, has affected societies in a wide range of ways and it has offered many areas of performance to humankind. One of these areas of performance is folk storytelling and it ensured the transfer of our cultural heritage to future generations. Turkish folk storytelling begins with epic and it extends to the novel, one of the cornerstones of modern culture. The formation and performance of folk stories, which are genres based on narration that reflect the socio-cultural structure and world view of the period in which they emerged by living in the oral tradition of the people, develop within the framework of certain rules in the tradition. Motifs, which appear as the smallest elements of stories, positively affect the development of the subject in the story, like the roots that feed the tree. The prayer motif, which generally reflects the material-spiritual culture, value judgments and beliefs of societies and is also the subject of folktales, nourishes and shapes the main subject

* Doç. Dr.-Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Elazığ-esenocakebru@gmail.com (Orcid: 0000-0001-5443-3504)

** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi-leyla.yldz0121@gmail.com (Orcid: 0009-0000-7839-313X)

in the stories. The prayer motif in the folk tales which are the subject of the study; It has tried to determine which troubles, problems and difficulties the characters expressing their wishes take refuge in prayer. The role of prayer in overcoming the difficulties encountered has been examined. In addition, it is mentioned how prayer, which is a spiritual cure for depression and despair and provides psychological support to the individual, takes place in Turkish folk tales, one of the narrative-based genres of folk literature, and at what stages it is used. Prayer motifs Turkish stories have been discussed in terms of subject; To have a child, to get out of a difficult situation, to reunite with a lover, to heal, to pass through water, to gain victory, to receive a response from a lover, to gain the skill of love, for the resurrection of the dead person, on marriage, to die and the others.

Keywords: Folk stories, tradition, culture, prayer, motif.

Giriş

Türk halk hikâyeleri, destandan romana geçişin ilk aşaması olup halkın sözlü kültür geleneği içinde yaşayarak, ortaya çıktıkları dönemin sosyo-kültürel yapısını ve dünyaya bakış açısını yansıtan anlatmaya dayalı türlerden biridir. Boratav, halk hikâyelerini destanın bıraktığı boşluğu dolduran yeni ve orijinal türler olarak tanımlayıp, içinde bulunulan sosyal şartlara bağlı olarak destanın millî olan çizgisinden uzaklaşıp yeni bir şekle girdiğini söyler (Boratav, 2002: 46). Alptekin, Halk hikâyeleri için “Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık, vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımlardır.” (Alptekin 1997: 7) şeklinde tanım yapar. Böylece halk hikâyelerinin çok uzun bir geçmişe dayandığına ve köken olarak birçok etnik yapıdan beslendiğine vurgu yapılır.

Genel anlamıyla Tanrı’dan yardım istemek anlamına gelen dua, yüce olan kutsal güce yönelme ve bireyin ihtiyaç duyduğu gereksinimi karşılamak için istekte bulunması anlamlarında kullanılır. Cilacı’ya göre dua, “Kulun bütün benliğiyle yüce yaratana yönelerek ondan istek ve dilekte bulunması anlamında dinî terim ve bu amaçla icra edilen bir ibadet şekli.” (Cilacı 1994: 529) olarak tanımlanır. Bireyin doğumla başlayan yaşam serüveni boyunca, aciz kaldığı her durumda, yüce olan bir güce sığınma ihtiyacı duyması, onun zayıf yaradılışlı bir varlık olduğuna en büyük referanstır. “Allah’a iman eden insan, dua ettiğinde yardım göreceğine inandığından daima ümitlidir. Bu ümit o kişiye, mücadele etme gücü, güçlükleri yenme azmi verir.” (Çetinoğlu, 2019: 39). Dua, her türlü noksanlığın insanda olduğunun en önemli ispatıdır. Neml suresi 62. ayette “Zorda olan kimse, kendisine dua ettiği zaman, onun duasını kabul ederek kötülüğü ortadan kaldıran ve sizi yeryüzünün halifeleri yapan kim?” (Yazır 2012: 381) Ayeti ile sonsuz bir kudret karşısında kulun acizliği ve zayıflığı vurgulanarak yaratıcının büyüklüğüne olan teslimiyet anlatılır. Dua, insanoğlunun hayat serüveni boyunca teolojik yahut felsefi açıdan farklı ritüellerle yapılan ancak ortak paydada, birey üzerinde olumlu etkisi olduğuna inanılan önemli bir iletişim aracıdır. Dua ederken duanın kabul olacağına olan inanç, Allah’ın yüceliğinden gelmektedir. Çünkü karşılaşılan problemler için çözüm arayan insanoğlu, yaratıcısını bir sığınak

olarak görür ve kendisinden ister. Âl-i İmrân suresinde geçen “Şüphesiz Allah bir şeye ol, der olur.” (Yazır, 2012: 56) âyeti de bunun en önemli ispatıdır. Dua ile kişi, Allah’ın kudret sahibi bir varlık olduğunu kabul eder. Kul, amaçlarına ulaşma noktasında Allah ile en iyi iletişim aracı olan dua etme yöntemini seçer. Bütün duaların temelinde bir amaç ve gaye vardır. “Kişinin zihninde dua etme isteği uyandığında, kişide aynı zamanda bir umut da belirmiş demektir. Öylece kişi dua ederken de ettikten sonra da tam bir güven içinde olduğunu hisseder.” (Kimter, 2002: 192) Çünkü dua, kabul olacağına inanılarak edilir. Çocuk isteme, evlilik, zorlukla mücadele vb. birçok amaca ulaşmak için edilen dua, kul ile Tanrı arasında köprü görevi görerek fonksiyonel bir işlev görür. İlk örneklerine Divanu Lügati’t Türk’te rastlanan alkışlar (dualar); toplumların maddî-manevî kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtan, derin anlamlar taşıyan kalıplaşmış sözlerdir. Eski Türk inanç sisteminde yer alan alkışların yerini, İslami dönemle beraber duaların aldığı görülmektedir. Dualar; toplumsal yaşam içerisinde yer alan ve bireyin sahip olduğu yaşantıya göre şekillenen eylemlerdir. Bu eylemler teolojik işlevlerinden ziyade toplumun vazgeçilmez unsuru olan birey için de önemli bir yere sahiptir.

Halk hikâyeleri metinlerinde, toplumların sahip olduğu inanç değerlerinin etkisiyle dua ritüellerine yer verilir. Hayatın belirli aşamalarında duaya yer verilmesi, kültürel ürünlere de yansiyarak halk edebiyatı ürünlerinde yer almaktadır. Türk halk edebiyatı ürünlerinden biri olan halk hikâyelerinde yer alan kahramanlar; içinde buldukları zor durum karşısında kimi zaman kendileri aracılığıyla kimi zaman da Hz. Hızır’ın dualara aracılık etmesiyle emellerine kavuşur. Dede Korkut hikâyelerinde geçen Oğuz beylerinin bir araya gelerek dua etmeleri ve bu ritüelin başında “O zaman da beylerin alkışı alkış, kargışı kargıştı. Duaları kabul olunurdu.” (Binyazar 2018: 153). Sözlerinden anlaşılacağı üzere beylerin halis kalple, topluca yaptığı duaya dönüt almaları, yaratıcının gücünün, her şeye vakıf olduğuna vurgu yapar.

Halk hikâyelerinde âşık, hikâyeyi anlatırken yer yer dualara başvurur. Halk hikâyesi anlatma geleneğine göre fasıl/döşeme bölümünden sonra âşıklar dua ederek asıl hikâyeye giriş yapar. Sonuç bölümünde geleneği devam ettirme adına yine dua edilir. Duaların edilmesinin temelinde gerçekleşmesi istenilen belli bir amaç bulunur. Çalışmada, yayımlanan halk hikâyelerinde geçen birçok dua örneği ele alınmış olup dualar, dara düştüğünde yaradana sığınarak O’ndan yardım dilenen insanoğlunun doğumdan ölüme hayatın çeşitli aşamalarında ihtiyaç duyduğu anlara göre ettiği dualar şeklinde sınıflandırılmıştır. Halk hikâyelerinde edilen dualar şu alt başlıklar altında ele alınabilir:

1. Çocuk Sahibi Olmak İçin Edilen Dua

Çocuk sahibi olma, insanlığın kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılmasında köprü görevi gören ve halk anlatılarında da “çocuksuzluk” motifi adı altında karşımıza çıkan önemli bir unsurdur. Toplumunu kurtaracak

nitelikte olduğuna inanılan çocuğun, olağanüstü vasıflarla dünyaya geleceği düşünülür. “Çünkü doğacak bu çocuk, toplumun kurtarıcı tipi yani alp tipi olarak anlatılarda yerini alacak, toplum huzuruna fayda sağlayacak, barışı ve adaleti getirecektir. Bütün bu olumlu özellikleri ile doğacak çocuk, halkın kendisinde görmek istediği bütün olumlu vasıfları üzerinde taşıyarak idealize edilmiş bir tip olarak karşımıza çıkacaktır.” (Çetindağ Süme 2015: 137). Kişinin toplum önünde yer alan prestijini koruması ve soyunun devam etmesi için çocuksuzluk sorununa daha çok elma, dua, gül, fidan vb. unsurlarla çare bulmaya çalıştığı ve en çok elma motifinin kullanıldığı görülür. “Türk kültüründe geniş bir yere sahip olan elma şifa kaynağı olarak değerlendirilmiş, verimliliğin, zürriyetin, ebediliğin, gençliğin, güzelliğin, kuvvetin, sağlığın, sevginin, inancın, sembolü olmuştur.” (Şimşek, 2008: 193). Çocuk sahibi olmak için genellikle uzun yıllar evlat hasreti çeken çiftler (padişah, vezir, bey, han, şah, sultan vb.) Allah’a dualar ederek onun razı geldiği hayırlı işleri yapar.

Halk hikâyelerinde genel çerçevede neslinin devamı konusunda endişe duyan padişah, vezir, bey, hükümdar yahut otorite sahibi olan kişi Hz. Hızır veya mübarek bir zat tarafından müjdelenir. Bu kişilerin evlat sahibi olabilmeleri için kendilerinden daha güçlü olan bir yaratıcıya yahut işi gerçekleştirmesi için yaratıcının yolladığı bir aracıya ihtiyaç duyulmaktadır. Bir derviş, pir, Hızır, ihtiyar vb. yardımıyla çocuksuzluk özlemi son bulur; ancak çocuk sahibi olmak isteyen kişi tüm halis duyguları ile Allah’a yalvarır, yakarır ve O’ndan bir evlat ister ve münacatının karşılığını er ya da geç alır.

Türk halk hikâyelerinde yer alan çocuksuzluk motifi, Dede Korkut hikâyelerinde Oğuz toplumu tarafından, kınanılan ve hor görülen bir durum olarak görülmektedir. Bu menfi durumdan kurtulmanın yolu ise bir takım ritüelleri gerçekleştirdikten sonra ağzı dualı birinden dua almaktan geçer. Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikâyesinde Dirse Han’ın çocuğu olmaz. Bayındır Han verdiği toyda: “Kimin ki oğlu, kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçeyi altına döşeyin, kara koyun yahnısından önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın, gitsin. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun; oğlu kızı olmayanı Ulu Tanrı hor görmüştür, biz de hor görürüz, belli bilsin.” der (Gökyay, 1976: 1). Metinde geçen Bayındır Han’ın bu sözleri, çocuk sahibi olamamanın, geleneksel toplumda yadsınan bir kusur olduğunu gösterir. Çünkü Dirse Han, evladı olmadığı için kara çadırda ağırlandı, altına kara keçe serilip, kara koyun yahnısından yedirilerek içerisinde bulunduğu toplum tarafından hor görülmüştür.

Evlat sahibi olmak isteyen Dirse Han, çocuksuzluğunun sebebini sorgular ve bu konuda eşine hiddetlenir. Dirse Han’ın eşi ise bütün Oğuz halkına bir şölen verilmesini ve verilecek şölene tüm beylerin çağrılmasını ister. Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kırdırmasını; nerede aç görse doyurup, yalın görse donatmasını, borçluyu borcundan kurtarmasını; tepe gibi et yığdırıp, sel gibi kırmızı sağdırmasını, ulu toy yapmasını; belki ağzı dualının duasıyla Tanrı’nın onlara erdemli bir çocuk vereceğini söyler (Gökyay, 1976: 4). Dirse Han, hanımının sözünü dinleyerek söylenenleri

yapar ve çocuk sahibi olurlar. Halk hikâyelerinde çocuk sahibi olamamanın sebebi olarak kadının görülmesi çok nadir rastlanan bir durumdur. Halk hikâyelerinde genellikle çocuğu olmayan padişah, bey, hükümdar, ağa vb. derdine derman aramak için gurbete çıkar. Çünkü soyunu devam ettirecek olan erkektir ve çareyi de o arar.

Benzeri olarak Kam Büre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde Oğuz beyleri erkek evlat hasreti çeken Kam Büre ve kız evlat hasreti çeken Bican Bey için el açıp dua ederler (Gökyay, 1976: 49). Duaları kabul olur birinin erkek, birinin kızı olur.

Halk hikâyelerinde geçen çocuk sahibi olmak üzerine yapılan dualarda, kahramanın daha doğmadan hikâyenin başkarakteri olacağı bilinir. Olayların merkezinde yer alan çocuk, hem soyun devamı hem de geleceğin güvence altına alınmasıdır. Halk hikâyelerinde yapılan yardımlar, verilen sadakalar sonucunda kahramanlar kabul olunacak duaya mazhar olur. Tahir ile Zühre hikâyesinde Ethem Şah, vezirini de yanına alarak çarşı pazar dolaşır. Yaşlı bir dervişe para verip: “Bu kadar doktor sarf ettim hiçbir faydasını görmedim, yer gök dua üstüne derler, belki bu dervişin duası kabul olur.” diyerek dervişin istediği parayı verir (Türkmen, 1998: 210). Derviş dua eder ve duası hak katında kabul olarak padişahın bir kızı, vezirin de erkek çocuğu olur.

Her imkâna sahip olan otoritelerin noksan oldukları tek şey evlat hasretidir. Bunun da telafisi dua aracılığıyla gerçekleşir. Behçet Mahir’den derlenen Adil Şah hikâyesinde, çocuğu olmayan padişah, Allah’a dua eder ve pirin verdiği elma ile duası kabul olarak bir oğul sahibi olur. Bu hikâyede dikkat çeken en önemli unsur cinselliği ve doğurganlığı sembolize eden elmanın, duadan hemen önce kullanılmasıdır. Çünkü bir şeyin olması için önce çağırır, seslenir, yardım talep eder; sonra vesile olan aracıyı görürüz. Burada da yapılan duaya bir nevi aracılık görevini üstlenen pir olur ve pir elmayı duadan önce verir. Pirin elmayı sunmasıyla da çocuk sahibi olunur. Gülizar Sultan ile Çoban hikâyesinde de benzer olarak çocuğu olmayan bir padişahın duası yer alır. Şah, kendisi öldükten sonra tacını tahtını bırakacak bir varisi olmadığı için Allah’a dua eder ve duası kabul olur (Yılmaz, 2011: 410). Hikâyeden hareketle maddi olarak her gücü elinde olup manevi çaresizlik yaşayan hikâye kahramanlarının evlat hasreti, edilen dualar neticesinde kabul olunur.

Kimi durumlarda ise evlat sahibi olmak için aynı kandan, aynı candan olmayan kişilerin, edilen dualar aracılığıyla evlat sahibi olduğu metinlere de rastlanır. Çoban Süleyman ve Perişan Sultan hikâyesinde Hacı Ağa isimli varlıklı bir kimse, evlat sahibi olmak için Allah’a yalvarır. Ancak diğer halk hikâyelerinden farklı olarak Hacı Ağa kendi kanından, canından olmayan bir evlada yapmış olduğu dua neticesinde sahip olur. “Yarabbel âlemin bana vardan, servetten verdin, ama bir evlat vermedin.” (Yılmaz, 2011: 7). Hacı Ağa’nın içli istemi neticesinde; depremde ailesini kaybetmiş Çoban Süleyman’ın çıkagelmesi, yapmış olduğu duanın hak katında karşılık

bulduğunu gösterir. Yine kendi kanından olmayan bir evlada sahip olmak için yapılan duanın bir benzeri, Kirman Şah hikâyesinde görülür. Kirman'ı yaralı halde bahçesinde bulan bahçıvan onu görünce: "Yarabbi! Bizim çocuğumuz yoktur. Bizim hanım hekimlikten, cerrahlıktan anlar. Bunu eve götürsek, yarasına çare bulup iyileştiresek, kendimize de oğul etsek olur mu?" der (Türkmen, 2020: 142). Bu hikâyede, diğerlerinden farklı olarak bir evlada sahip olmak için kan bağının olmasına gerek olmadığına vurgu yapılmıştır.

Hikâye metinlerinde kendi evlatlarından bir şekilde ayrı kalmış anne-babaların dua neticesinde evlatlarına kavuştukları görülür. Şeyh Senan hikâyesinde evlatsızlığın verdiği acı ile Mürşid Şah Allah'a dua eder: "Ya Rabbül Âlemin, ey âlemlerin Rabbi, sana sığınmışım bana bir evlat bahşet. Benim de yarın öbür gün ocağımı tütüren bir yavrum olsun, nasıl olsa ölümlü dünya. Âdem bin yıl yaşadı, atamız Âdem öldü. Biz de öleceğiz. Ama bizim de soyumuzu, neslimizi, aslımızı, köşkümüzü, sarayımızı idare edecek bir evlat ver." (Yılmaz, 2011: 180). Mürşid Şah'ın duası, halk hikâyelerinde neden çocuk sahibi olmak için dua edildiğini açıklamaktadır.

Kimi metinlerde ise imkânsız görülen durumlarda dahi edilen dua ile çocuk sahibi olunduğu görülür. Cihan ile Abdullah hikâyesinde bir hayli yaşlı ilerleyen Gence Hanı Ziyad Han'ın çocuğu olmaz. Berberde tıraş olurken dökülen beyaz tellerine bakarak: "Ben dünyadan gelip giderim, ne yazık ki dünyada benim bir evladım olmadı. Guranı Kerim'de yazıyor ki; bir kulum sıtkı gönüllene istiyorsa ben onu vermeye kadir patişahım. Ben Allah'ıma niye yalvarmayım." der (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 44) ve bir Cuma akşamı gecesi harem bahçesinde oturup Cenaballah'a iki rekat namazla dua edip bir erkek evlat niyaz eder. Hikâyede yer alan Ziyad Han'ın erkek evlat istemesinin nedeni Türk aile yapısında yer alan kültürel değerlerimizle yakından ilişkilidir. Erkek evladın istenmesi, soyun devamını sağlaması yönünden ve babadan kalan mala mülke sahip çıkılması bakımından önemlidir.

Akıllı Mehmet ile Gülfidan Hanım hikâyesinin diğer metinlerden farkı, duaya icabet edenin bir kadın olmasıdır. Han ile Pervane Sultan'ın on beş yıllık evliliklerinde bir çocukları olmaz. Han, bir av sırasında karşılaştığı yaşlı bir nineyi saraya getirmesiyle nineye yardım eder. Nine şöyle dua eder: "Ya Rabbim sana ben çok yalvardım her şey için her dara düştüğümde sana yalvardım ve sen benim her müşkül işimi hallettin sana ömrümün bu son zamanlarında bir kez daha yalvarıyorum. Bu ailenin yüzü de gülsün. Senin dergâhından onları sevindirecek bir evlat nasip etmeni diliyorum." demesiyle ailenin bir erkek çocuğu olur (Yılmaz, 2011: 298). Hikâyede, dua eden herkesin ayırım gözetilmeksizin, kadın, erkek, padişah yahut çoban hak katında eşit olduğu ve yapılan duanın karşılık bulduğu anlatılmak istenmektedir.

Türk toplumunda soyun devamını sağlayan çocuk, ailenin ve toplumun ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmıştır. Çalışmada geçen

hikâyelerden hareketle kahramanlar, duanın faziletlerinden yararlanarak çocuk sahibi olmak için dua etmişlerdir. Her imkâna sahip olan otoritelerin gücünü aşan durumlarda duaya sığınarak evlat sahibi olmak istemesi, yaşının ilerlemesine rağmen umudunu kesmeyip Allah'tan evlat istenmesi, yine kendi kanından olmasa bile edilen duayla bir evlada kavuşulması halk hikâyelerinde sıklıkla karşılaşılan örneklerdir.

2. Zor Durumdan Kurtulmak İçin Edilen Dua

İçinden çıkılması zor olan müşkül durumlarda sığınacak bir liman yahut kendilerini koruyacak bir el arayan kahramanlar, çareyi Allah'a dua ederek sığınmakta arar. Halk hikâyelerinde genel yapı itibariyle metne heyecan, aksiyon vermek adına kahramanlar, zor olan çetin sınavlardan geçerler. Kahramanlar, genelde âşık oldukları sevgiliyi bulmak için gurbete çıkarken yahut herhangi bir durumda çeşitli zorluk ve sıkıntılar yaşarlar. Yaşadıkları güçlükler karşısında Hz. Hızır, pir, dede, ihtiyar, derviş vb. hak ehli kişilerin yardımıyla buldukları zorluklardan kurtulurlar.

Kapalı yahut dar mekânlarda tutulan kahramanlar, bu yerlerden kurtulmak için Allah'a dua ederler. Tahir ile Zühre hikâyesinde zindana atılan Tahir, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için Allah'a yalvarır: "Yarabbi, ben yetimim senden başka kimsem yok. Beni buradan kurtar. Sen ki Yusuf peygamberi yedi yıl zindanda hapsettin, sonra kurtarıp, Mısır'a sultan eyledin. İlahî sen Yunus peygamberi kırk gün balık karnında saklayıp, tekrar kurtardın. Onların yüzü suyu hürmetine bu biçare zayıf kuluna acı yedi hasretime kavuştur." (Türkmen, 1998: 227). Karşılaşılan sıkıntılı zamanlarda ulvî olan güce yapılan çağrı karşılık bulur ve zor olan bu durum bertaraf edilir. Mahmut ile Nigar hikâyesinde de zalim hükümdar, Mahmut'u ve Nigar'ı bir sandığa kapattırıp denize atılmasını emreder. Mahmut, sandığa gireceği sırada: "İlahi sen bilirsin garip halimden, âlemi var eden sen imdat eyle." der. Kahramanların bu zor durumlarda, hele ki ölüm korkusuyla karşılaşınca yaptıkları dua, Allah katında kabul olur. Yine hikâyede Mahmut'u götüren cellâtları gören Nigar, Mahmut'un bu zor durumdan kurtulması için Allah'a yalvarır:

"Yerleri gökleri yaratan Mevlâ'm,

Öz lütfündan bir ihsanı yetiştir,

Arş u Rahman cümle âlem sahibi,

Sen bu derde Lokman'ını yetiştir." (Kaya, 1987: 127). Burada sevdiği adamın zor duruma düşmesine istemeyerek sebep olduğu için Nigâr'ın Allah'a olan münacatı yer alır.

Açıklanamayan kimi zor durumlarda ise hikâyeye kahramanları Allah'tan medet umarak duada bulunur. Latif Şah hikâyesinde dervişin verdiği gülü koklayarak hamile kalan Gatmer, babası tarafından iffetsizlik ile suçlanıp bir ormana bırakılır. Geceyi ormanda tek başına geçiren Gatmer, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için Allah'a dua eder: "Ya ilahi beni de, bir meniden sen yaratdin, sahip bizlerin sahibi sensin, bene yardım

gıl.” (Sakaoğlu vd., 1999: 74). Kişinin içinde bulunduğu meşakkatli durum, onu ilahi güce sığınmaya yönlendirmiştir. Gatmer de babasının bu zulmüne karşı yüce yaradana sığınmış ve O’ndan yardım dilemiştir.

Dervişin verdiği gül ile hamile kalan Ülker Sultan da babası tarafından ölmesi için ormana bırakılmıştır. Yol göstericiliği ile bilinen bir ceylanın peşine düşen Ejdar ülkesinin şehzadesi, Ülker Sultan’ı ormanda bir ağaç kovuğunun içinde üryan görünce, bunun Allah’ın bir hikmeti olduğunu düşünür. Onu ve çocuğunu sarayına getiren şehzade, Ülker Sultan’la evlenmek ister. Lakin hem çocuğu olup hem de kız oğlan kız olan Ülker Sultan, kimsenin bilmediği bu zor durum karşısında abdest alıp kibleye dönerek Allah’a dua eder:

“Hazreti peygamber Seyit aşkına,
Altı bin altı yüz altmış altı âyet aşkına,
Kerbela’da yatan şehit aşkına,

Beni rüsva etme insan içinde.” der (Yılmaz, 2011: 44). Ülker Sultan hikâyesini diğer hikâyelerden farklı kılan en önemli etken, genç bir kızın namus kavramı üzerinden yaşamış olduğu zorlukları dua ile bertaraf etmesi ve bunun mücadelesini vermesidir.

İnsan gücünü aşan kimi durumlarda Allah’tan yardım talebinde bulunan kahramanların duaları kabul olur. Ferhat ve Şirin hikâyesinde de Ferhat Bîsutun dağından su getirmeye çalışır fakat işin zorluğunu görünce Allah’tan kendisine yardım etmesini diler. Duası kabul olan Ferhat’a Allah olağanüstü bir güç verir. “İşin zorluğunu anlayan Ferhat, abdest alır ve yardım etmesi için Allah’a dua eder. O sırada evin içerisine üçler, beşler, yediler ve kırklar dolarak Ferhat’ın üç kere sırtını sıvazlarlar, ağzına üflerler, böylece Ferhat olağanüstü bir güce sahip olur.” (Alptekin, 2021: 269). Ferhat’ın gücünü aşan böyle bir durumla karşılaşması sonucunda Allah’a yönelerek duada bulunması, onun ruhsal açıdan rahatlamasına, bedensel olarak da güçlenmesine vesile olmuştur.

Kirmanşah hikâyesinde de değirmencinin gücünü aşan taşı kaldırmak için Allah’a duası yer alır: “Yâ rabbi her şeye gadirsen sen. Ben yetmiş yaşındaki bir adamam, bu daşlara gücüm yetmiyor. Daşı galdırıp yendiremirim. Bir ikincisi idareden acizem. Senin hazinende yok mi? Bene bir yardım et, bir sebep halg et.” (Alptekin, 1999: 244). Bu sözler Allah’ın gücünün her şeye yettiğinin ve karşılaşılan her zorlukta O’ndan yardım talep etmenin en büyük ispatıdır.

Karşılaşılan zorlu doğa koşullarında dua edilerek bu durum bertaraf edilir. Asuman ile Zeycan hikâyesinde, Bey tarafından Murat suyuna atılmasına karar verilen Asuman, gurbete çıkmak için ailesinden izin ister ve kış vakti yola revan olur. Çetin geçen kar, kış, kıyametten sonra sırtını bir kayaya yaslayan Asuman, Allah’a dua eder ve kaya ikiye bölünür. Geceyi kayanın içinde geçiren Asuman, sabah olup uyanınca tekrar Mevla’dan yardım ister:

“Kadir Mevla’m senden ola bir imdat,
Anamdan babamdan kaldım hasret,
Kurda kuşa nasip oldum âkıbet,

Bilirsin ahvalim yamandır bugün.” (Kaya ve Koz, 2000: 44). Asuman’ın dua ederek Allah’a teslimiyeti hak katında kabul görür. Hz. Hızır gelip kaplan postunu arkasına, ateşi önüne alır ve onu içinden çıkılması zor durumdan kurtarır. Kerem ile Aslı hikâyesinde de Kerem, yol arkadaşı Sofu ile kış vakti dağda kalınca Allah’tan yardım ister:

“Gadir Mevlam budur sana dileğim,
Bizi goyma dağ başında gış günü.
Eğer Hızır isen gel tut elimden,

Yetir meni muradıma düş kimi.” (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 508). Hikâyede, kahramana yetişen yardımda Hz. Hızır aracı olur. İnanca göre Hz. Hızır’ın ölümsüzlük suyu içtiğine ve zaman zaman dünyaya gelerek darda kalanların yardımına koştuğuna inanılır. Burada da Kerem, zor durumdan kurtulmak maksadıyla Allah’tan Hz. Hızır’ı göndermesini ve onun yardımıyla kurtulmayı diler.

Bilgiye, nasihate muhtaç olunan zor durumlarda hikâye kahramanları; karşılaştıkları imtihanları, Hz. Hızır’ın yardımıyla çözmeye çalışmışlardır. Köroğlu kollarından biri olan Hasan ile Nigar hikâyesinde benzeri bir durum görülür. Köroğlu’nun oğlu Hasan ile Nigar birlikte kaçarlar ancak Nigar’ın babasının adamları, peşlerine düşer ve aralarında bir cenk başlar. Hasan Bey yaralanır, Nigar Allah’a yalvarıp yardım ister. Duası kabul olan Nigar’ın yanına Hz. Hızır gelir. Hızır’ın verdiği çiçekten ilaç yaparak Hasan’ın yaralarına sürer ve ilahi gücün kudretiyle yaralar iyileşir (Alptekin, 2011: 420). Kahramanlar, hikâyelerden farklı olarak meşakkatli olan bir durumdan akıl ve bilgi sayesinde kurtulur.

Şeyh Senan’ı büyüten Dede Bezirgân ve karısı, Şeyh Senan’ın babasının Mürşit Şah olduğunu bilmeden, ona savaş açmasına içerleyerek: “Ya Rabbi bir çare gönder.” diyerek dualar eder. Dualarının kabul olması karşılığında akıllarına, Senan’ın küçükken üzerinde buldukları elmas işlemeli taç ve koluna takılı olan pazubent gelir (Yılmaz, 2011: 193). Kalpten ve saf niyetle edilen dualar, bazen hayırlı işlerin ve farklı güzelliklerin zincirleme bir şekilde gerçekleşmesine vesile olur. Hikâyede unutulmuş bir bilginin dua ile hatırlanması konuya örnek verilebilir.

Pervane Bey ile Gül Sultan hikâyesinde de âşığı olduğu Gül Sultan’ı bulmak isteyen Pervane, ormanda yaralı bir ceylan görür, babasının kendisine verdiği ekmeği ve tembihlemiş olduğu sözleri uygulayarak ceylanın yarasını iyileştirir. İyileşen ceylan ona Hakikat şehrine gidene kadar öncülük eder ve ormanına döner. Hakikat şehrinde kızının adının söylenmesini yasaklayan padişahın huzuruna çıkan Pervane, orada Gül Sultan’ın adının geçtiği bir dörtlük söyler. Padişah kızıp onun çarmıha

gerilmesini ve zindana atılmasını emreder. Pervane, Rabbine sığınarak şöyle dua eder:

“Yetiş baba darda kaldım.

N’olur söyle bana baba.

Ancak bana yetişirsin.

İmdatıma yetiş baba.” (Yılmaz, 2011: 94). Allah’tan kendisine yardım etmesi için yalvaran Pervane Bey, Hızır’ın yardımıyla içinde bulunduğu zor durumdan kurtulur. Hızır, kendisine sorulan muammanda onun isminin yazılı olduğunu; bunu söylediği takdirde kurtulacağını söyler. Böylece Hz. Hızır, dara düşen kahramanların en büyük yardımcısı olarak halk hikâyesi metinlerinde yer almaktadır.

Rehin alınan yahut zorla tutsak edilen kahramanlar yine medet umdukları yüce güce sığınarak bu durumdan kurtulurlar. Murad Şah hikâyesinde, Murad Şah üç gece üst üste rüyasında gördüğü Yemen Şahının kızı Gülizar’a âşık olur. Sevdiği kızı bulmak için yollara koyulan Murad Şah, Yemen ülkesine varır, sevdiği kızı alıp getirirken yolda haramiler tarafından baskına uğrar. Ettiği dua sayesinde Hızır Aleyhisselam gelerek onu bu zor durumdan kurtarır (Kaya ve Koz, 2000: 152-153). Hikâyede, halk kültüründe yaygın olarak kullanılan “Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş.” sözü, gerçek anlamda dara düşünce, Yüce Mevlâ’dan yardım gelebileceğini gösterir.

Tufarganlı Abbas hikâyesinde ise Şah Abbas’ın adamları Peri’yi rehin alarak, Abbas’ı kuyuya atar ve üstünü taşla örterler. Bu durumda Allah’a sığınan Abbas yüce Allah’tan yardım talep ederek kurtulmayı ister (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 167). Hikâyede, Abbas’ın sürekli Mevla’yı anması ve O’ndan yardım dilemesi, tüm zorluklara rağmen yüce Allah’tan umudunu kesmediğini gösterir.

Olağanüstü olayların yaşandığı bazı halk hikâyelerinde ise kahramanın gücünü aşan durumlara rastlanır. Kahraman, olumsuz tipler karşısında yüce Allah’a sığınır. Kirman Şah hikâyesinde geçen, sevdiği Mahperi’yi kaçıran dev ile karşılaşan Kirman Şah, kibleye dönerek dua eder: “Eey on sekiz bin âlemi yaratan Allah sen bana fırsat ver.” der (Türkmen, 2020: 142). Behçet Mahir’den derlenen benzer metinde ise kahraman:

“Mürecatim sene, ey Gadd-i Seddar,

Goyma beni bu nârında bugünde,

Her ne ister isen, her an sende var,

Goyma beni bu nârında bugünde.” diye dua eder (Alptekin, 1999: 223).

Kirman Şah, dua sayesinde içerisinde bulunduğu zor durumdan kurtulur. Âşık Şeref Taşlıova’dan derlenen Kirman Şah hikâyesinde de Kirman, Mahperi’yi kaçıran cazu deve karşı Yüce Allah’tan yardım ister:

“Sözlerim doğrudur, vallah da billah,

Böyle emreylemiş Amentü billah,

Kirman der, sığındım yaratan Allah,

Bütün dertlerime sen eyle derman.” (Türkmen, 2020: 142). Kirmanşah hikâyesinin varyantlarında, edilen duaların hak katında karşılık bulduğu, zorlukların üstesinden gelmek için cesur olmanın yanında, maneviyatı güçlendiren duanın tamamlayıcı etkisi görülür. Metinden hareketle yüce olan Yaradan’ın hiçbir açıdan noksan olmadığı ve lâıyk gördüğü kişiye anında yardımda bulunması açısından da önemli metinlerdir.

Başkalarının zor durumda olduğunu gören hikâye kahramanları ellerinden bir şey gelmediğinde duada bulunur. Köroğlu hikâyesinde keleşleri zor durumda kalan Köroğlu:

“Allah’dan derdime derman isderem,

Yetişin beylerim yaman dardadı,

Piri Geylani’den ferman isderem,

Yetişin beylerim yaman dardadı.” diye dua eder (Cemiloğlu ve Türkmen 2009: 833). Mücadeleci ruhuyla tanınan Köroğlu’nun duasıyla keleşlerini yalnız bırakmadığı görülür.

Ele alınan hikâyelerde, yüce Allah’a yapılan duanın mutlak bir şekilde karşılık bulduğu görülür. Kahramanlar, Allah’ın inayeti ile meşakkatli olan zor ve tehlikeli durumlardan yüce kurtarıcıya sığınarak ilk adımı atarlar. Çaresiz kalan insanoğlunun kurtuluş için attığı ilk adım Allah’a dua etmekten ve O’ndan yardım istemektir. Hikâye kahramanları tutsak kaldıkları durumlarda, kendisi yahut çevresinden birilerinin darda kaldığını gördüğü zaman yahut gücünü aşan olağanüstü yaratıklarla mücadele ederken Allah’a dua ederek yardım diler. Metinlerden hareketle yine bilgi sahibi olmak yahut nasihati dinleyerek de zor durumlardan bertaraf olunduğu görülmektedir.

3. Sevgiliye Kavuşmak İçin Edilen Dua

Bilinmeyen sebepler yahut farklı durumlardan dolayı sevdiğinden ayrılan kişilerin, sevdiği ile tekrar beraber olmak için vermiş olduğu mücadeleler bulunmaktadır. Türk Halk hikâyelerinde de kahramanlar için en büyük sınav sevdiğine kavuşmak yolunda çekilen acılar olmuştur. Kahramanlar mücadelelerini hayalî olan için değil; gerçek olan sevgili için vermektedir. Metnin konusu kahramanlık dahi olsa, içerisinde muhakkak aşk teması bulunmaktadır. Kahramanlar genelde rüyalarında gördükleri sevgililere yahut âşık oldukları sevgiliye giden yolda türlü sıkıntılar çekmiş ve ona kavuşmak için yine yüce Allah’a çağrıda bulunmuşlardır.

Din büyüklerinin yaptığı dualar ile kahramanlar sevdiklerine kavuşmuşlardır. Behçet Mahir’in Müğdat Pehlivan hikâyesinde bedduadan korkan anne ve babanın, kızlarını yoksul olan Müğdat’a verip vermeme konusundaki kararsızlığı ve Müğdat’ın sevgilisine kavuşmak için elinden geleni yapmasını konu edinir. Sevgilisine kavuşmak için dağa çıkıp amcasının altı aylık mühleti için üç yüz altını bulmaya çalışan Müğdat, bunun için kervan soymaya karar verir. Lakin soymaya çalıştığı kervan, Hz. Ali, Hz. Ömer, Hz. Halid’in kervanı idi. Hal meseleyi anlayan Hz. Ömer, Müğdat ve

sevgilisi Miyase'nin kavuşması için Allah'a dua eder ve iki âşık kavuşur (Sakaoğlu vd., 1999: 187-192). Hikâye, din büyüklerinin duada bulunması ve bu duanın kabul olması neticesinde; sevgiliye kavuşmak için atılan önemli bir adımdır.

Âşık Verga hikâyesinde ise Verga'nın sevgilisi peygamber efendimizin ayaklarına kapanıp: "Derde düştüm, derdime bir derman eyle yâ Resul, dertlerin dermanı sendedir, derdime bir derman eyle yâ Resul!" der ve yardım ister. Savaşta ölen Verga'nın sevdiğinin gözyaşlarına dayanamayan Resul, gözyaşları içinde Allah'a münacat eder. Resul'ün Allah katına ulaşan gözyaşları karşılık bulur ve Cebrail vahiy ile iner: "Dini İslam için ölen bu şehide herkes kendi ömründen dilediği kadar gün ve rızık versin" der. Bunun üzerine kimi bir gün, kimi üç gün verir; ancak Hz. Ali eşini ve çocuklarını gördükten sonra kalan tüm ömrünü verir. Bu şehide kırk yıllık bir ömür ve rızık verilir. Böylece iki sevgili kavuşur (Sakaoğlu vd., 1999: 217-218). Hz. Ali kendinden ve sevdiklerinden vazgeçerek duanın kabul edilmesindeki "özne" olmuştur. Sıradan bir insanın yapmış olduğu duanın Hak katında kabul görmesi ve bir din büyüğünün bu dua neticesinde tüm ömründen feragat etmesi diğer hikâyelerde pek rastlanılmayan bir özelliktir.

Sevdiğine kavuşmak isteyen kahramanlar, dualarının kabul edilme hızını arttırmak amacıyla bir takım ibadetlerde bulunurlar. Tahir ile Zühre hikâyesinde, Göl padişahının kızlarının kendisine âşık olduğunu öğrenen Tahir, bir gece yarısı abdest alarak, iki rekât hacet namazı kılar. Bilindiği üzere İslam dininde Allah'tan bir şey istenildiği vakit, kabul edileceğine inanılan hâcet namazı kılınır ve dua edilir. Tahir de namazını bitirerek Allah'tan sevdiğine kavuşmak için dua ister. Duası kabul olan Tahir'e Hz. Hızır, derviş kılığında yetişir ve onu Zühre'nin köşkünün altına bırakır. "Zühre'ye kavuşturması için dua eyledi. Bu arada uykusu geldi ve orada uykuya daldı. Uykuda iken kulağına bir at sesi geldi. Hemen uyandığında yanı başında beyaz atlaslar giymiş bir derviş ve siyah bir at gördü." (Türkmen, 1998: 238). Bu hikâyede yer alan duanın hacet namazı ile güçlendirilmesi, İslâmî inancın yansımasıdır.

Derdiyok ile Zülfisiyeh hikâyesinde ise Zülfisiyeh, sevgilisine kavuşmak için iki rekât hacet namazı kılar ve: "İlahi Ya Rabbi sen beni sevdiğime kavuştur." diye dua eder ve Hz. Hızır yardımına gelir (Akkaş, 1999: 35). Hikâyede, kişinin herhangi bir isteği yahut dileğinin gerçekleşmesi amacıyla kıldığı hâcet namazı, yüce Allah ile kul arasında mânevî bir bağ kurulmasına vesile olur. Böylece kişi kabul olmasını istediği dileğini Yaradan'a iletmiş olur.

Hikâye kahramanları sevdiklerinden ayrılmanın verdiği buhran ile yüce Allah'a dua da bulunur. Kenan ile Hanzade hikâyesinde sevdiğinden ayrılan Kenan kibleye dönerek: "Ya Rab! Babam kayboldu. Anamın gözü yolda. Bir yandan da bana bade gönderdin. Sevdiğim nerde? Ona kavuşmak için gideceğim. Bana yardım et!" der (Türkmen, 2020: 85). Hikâyede derin bir buhran içinde olan kahramanın, mücadele etmekten vazgeçmeyerek

ilerlemeye çalıştığı ve sevgilisine kavuşmak verdiği mücadelede en büyük sığınağı ve yardım kaynağı dua olmuştur.

Tufarganlı Abbas hikâyesinde, Peri'ye sevdalanan Abbas'ın içinde bulunduğu üzüntüyü gören bir başkası duaya aracılık etmektedir: "Tamam oğlum annadım ki şehrimizde, ilimizde Peri isminde bir gıza aşık olupsan. Çoh büyüktü şehrimiz. Şehrimizde o kadar Peri var ki. Yalnız senin sazın o değil. Allah o Peri'yi sana bağışlasın. Allah ona gavuşdursun." der (Cemiloğlu ve Türkmen 2009: 109). Abbas'ın sevgilisine kavuşması için dua eden bir başkasıdır. Kahramanın çekmiş olduğu aşk acısının, başkasının gözünden dua etmeye muhtaç olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Halk hikâyelerinde, hayatının her alanında dua etme ihtiyacı duyan hikâye kahramanları, özellikle mânevî huzura ermek ve sevgiliye kavuşmak için dua etmeyi tercih etmiştir. Sevgiliye kavuşmak için bir din büyüğü yahut kişinin kendisi veya bu acı verici duruma şahit olan bir başkası tarafından dualar edilmiştir. Birbirlerinden bir şekilde ayrı kalan kahramanlar dua aracılığıyla kavuşmak ve içinde buldukları imkânsızlık ortamdan uzaklaşmak için yüceler yücesinden yardım istemişlerdir.

4. Şifa Bulmak İçin Edilen Dua

İnsanla beraber yeryüzünde peyda olan her türlü illet, geleneksel tedavi veya halk hekimliğinde uygulanan birçok yöntem ile iyileştirilmeye çalışılmıştır. Halk hikâyelerinde kahramanlar, sevgiliye ulaşma yolunda türlü sıkıntılar çekmiş, kimi zaman da yaralanmış fakat sevginin gücü ve dua sayesinde iyi olmuşlardır.

Bedensel olarak tedavisi mümkün olmayan durumlarda, Hızır'ın sağaltıcı ve yol gösterici yönü konu edilir. Murad Şah hikâyesinde babası, oğlu Murad'ın kendisini tacından tahtından edeceği korkusuyla öldürülmesini ister. Ancak Hashhasbaşı onu öldüremeyeceğini söyler. Bunun üzerine babası gözüne mil çekilerek aç, susuz bir şekilde çöllere bırakılmasını emreder. Gözleri görmeyen Murad Şah:

"Garib Murad Şah'ım başın,

Sevdiceği öldü sansın,

Yani Hızır sen dermansın,

Bana yardım kılar yoktur." der (Kaya ve Koz, 2000: 163). Bu feryadına Hızır'ın karşılık vermesiyle Murad'ın gözleri açılır. Türk kültüründe yaraları iyileştiren ilaçlar yapmasıyla da bilinen Hz. Hızır'ın, hikâye metninde duanın sağaltıcı yönüne vurgu yapılmıştır. Bir başka halk hikâyesi olan Mahmut ile Nigar'da ise Mahmut'un beddua ettiği; "Yedi aşğın on dört gözü kör olsun" sözüne karşılık âşıkların gözleri kör olur. Kamber'in ise; "Yedi aşğın birer gözü iyi olsun." demesiyle âşıkların birer gözü açılır ve iyi olur (Kaya, 1987: 137). Hızır, bedduaya uğrayan gençlerin gözlerine derman olur ve görmelerini sağlar.

Halk hikâyelerinde edilen duaların, kahramanın aile bireyleri tarafından tedavi amaçlı yapıldığı da görülür. Leylâ ve Mecnûn hikâyesinde

de Mecnûn'un babası, oğlunun bu meczup hallerine dayanamaz ve Allah'tan oğlunun iyileşmesi için onu Kâbe'ye götürür ve Allah'a dua eder. Mecnun, babasının bu duasını duyunca: "Yarabbi bana sevda-yı aşkdan ferâgat eyle deyu beni aşkdan soğudup, cânânımdan ayırmak isterlerse ilâhi derd-i aşkıma günden güne ziyâde edüp, zerre kadar eksik eyleme ve benim ömrümü bu aşk derdi ile âhir eyle." der (Şenocak, 2000: 215). Allah'a aşk acısının daha da artması için yalvaran Mecnun'un duası kabul edilir ve Leylâ'sı için daha fazla acı çeker. Halk hikâyelerinden Leylâ ve Mecnûn hikâyesinde aşktan umudunu kesmeyen kahramanın yaşamış olduğu onca acıya ve sıkıntıya rağmen bunu umursamaması ve iyileşmeyi reddetmesi son derece önemlidir. Babasının çaresiz kalmasına aldırış etmeyen Mecnun'un duayla aşk belasını istemesi ve daha da hastalıklı hale gelmesi diğer hikâyelerde karşılaşılmayan bir durumdur.

Aklın en önemli bedensel unsur olduğuna bu hikâyede vurgu yapılır. Gülfidan Hanım hikâyesinde ise sevdiğinin aklını yitirmesine dayanamayan Gülfidan, gözyaşları içinde Allah'a dua eder: "Ya Rabbi, ben bu eve gelin geldim. O gecenin sabahını eşimle, sevdiğimle birlikte göremeden, sevdiğimi benden aldın. Yine verdiğine çok şükürler olsun Ya Rabbi; olmaz mıydı ben de kocamla el ele tutsaydım, bu beylik bağlarında gezseydim, kâinatı yoktan yaradan Allah, perişan halime merhamet eyle. Ya Rab sevdiğimi senden isterim, perişan halime merhamet eyle." (Yılmaz, 2011: 315). İnsanoğlunun varlığına ihtiyaç duyduğu en önemli şeylerin başında akıl gelir. Aklın yitirilmesi en büyük noksanlıktır. Hikâyede Gülfidan, sevdiğinin aklını yitirmesi ile evliliğin anlamını sorgular. Kul ve Rabb'i arasındaki samimiyetle kurulan diyalog, duanın kabul edilmesinde etkilidir. Kahraman duasını, bir taraftan yüce Allah'a verdikleri için şükürler ederek diğer taraftan âcizliğini dile getirerek yapar. Böylece herşeye gücü yeten Rabb'den merhamet dilenen kahraman, O'nun verdiklerine karşılık nankörlük etmeden dileğinin kabul edilmesini bekler.

Maneviyatımızı güçlendiren dualar, halk hikâyelerinde birey üzerinde sağaltıcı etki göstermesinin yanında eylemsel olarak da yardımcı bir kuvvet olarak karşımıza çıkar. Kahramanlar yahut yardımcı karakterler, şifanın sadece Allah'tan geldiğinin bilinciyle dua ederler. Bu dualar neticesinde Hz. Hızır, pir, dede, ak sakallı ihtiyar vb. araçlar ile dualar hak katında makbul olur ve iyileşme sağlanır.

5. Sudan Kurtulmak İçin Edilen Dua

Halk hikâyelerinde kahramanlar, âşık olduktan sonra sevgiliyi bulmak ümidiyle gurbete çıkar. Hayatlarını değiştirmek üzere çıktıkları bu yolda birtakım engellerle karşılaşır. Geçit vermez dağlardan azgın sulara kadar birçok fiziki sıkıntı karşısında Allah'a dua ederek bu zor durumlardan kurtulmuşlardır.

Kerem ile Aslı hikâyesinde, Keşiş olan babası Aslı'yı Kerem'den kaçıırır ve uzak diyarlara götürür. Aslı'nın peşine saziyle düşen Kerem ve Sofu adlı arkadaşı bir ırmağın başına gelir:

“Meded meded âlemleri yaradan,
Başa bir hal geldi çekip giderim,
Henüz düşmüşem gurbet ilin kârına,

Gözlerimden yaşlar döküp giderim.” diye dua ederek ırmağa münacatla türküsünü söyler. Yüce Allah duasını kabul eder ve Kızılırmak üzerinde hayali bir köprü kurularak onlara yol verir (Duymaz, 2001: 275). Hikâyeden hareketle doğanın gücüne vurgu yapılmıştır. Animizm inancına göre evrende bulunan tüm bitki, hayvan, taş, toprak, su vb. öğelerin bir ruhu olduğuna inanılır. Kerem’in suya karşı türkü söylemesi ve ondan geçit vermesini istemesi de İslamiyet öncesi Türk inanışlarının yansımasıdır. Asuman ile Zeycan hikâyesinde ise Zeycan’ın babası olan bey tarafından Murad suyuna atılmasına karar verilen Asuman, Allah’a yakarır; onun bu içli sözleri karşısında duygulanan beyin adamları onu Murad nehrine atmaktan vazgeçerler (Kaya ve Koz, 2000: 37). Dua ile beyin adamlarının kalbi yumuşar, böylece yapılan menfi durumunun önüne geçilir.

Eski Türk kültüründe su kutsal kabul edilmiş, suların koruyucu iyelere sahip olduğuna inanılmıştır. Metinlerde geçen suya türkü söyleyerek yol verilmesini istemek İslamiyet öncesi inanışların bir yansımasıdır. Su bir nevi arındırıcılığıyla bütün kötülükleri alıp götürmüş, kul ile Allah arasında bağ kurarak dilekleri O’na ulaştırmıştır.

6. Zafer Kazanmak İçin Edilen Dua

Kahramanlık konulu halk hikâyelerinde ve sevda konulu halk hikâyelerinde bazen bir er meydanında yahut sevgiliye kavuşma babında zaferler kazanılmıştır. Halk hikâyelerinde yer alan bu zaferler ve kahramanlıklar bir dua sonucunda ya da büyük bir azim neticesinde, sevgiliye kavuşma olarak gerçekleşmiştir.

Bir annenin evladının kazanması için yapmış olduğu dua görülür. Perizan Sultan hikâyesinde dillere destan güzelliği ve pehlivanlık yeteneği olan Perizan Sultan, evlenmek için kendisinden güçlü olan bir yiğidin olması gerektiği şartını koyar. Bunun üzerine bir güreş müsabakası düzenlenir. “Her kim Perizan Sultan’ı yenerse onunla evlenecektir.” şartı bütün ülkeye yayılır. Turan Bey de bu güreşe katılan yiğitlerden biridir. Güreş meydanına giderken annesi Leyla Ana oğluna kazanması için dua eder:

“Bana derler Leyla ana.

Allah yardım etsin sana,

Şerefine dön bu yana,

Koçakların zaferindir.” (Yılmaz, 2011: 402). Leyla ana, oğluna bu duayı ederek onu er meydanına doğru yollar. Allah’a olan bu teslimiyeti sonucunda duası kabul olur ve Perizan Sultan’ı yenerek onunla evlenmeye hak kazanır. Buradan da anlaşılıyor ki kahramanlarda erlik yeteneği zaten vardır; ancak onu manevi kudretle harmanladıkları zaman sevgiliye kavuşmaları daha kolay olmaktadır. Köroğlu hikâyesinde (Oltu Kolu) Köroğlu, Oltu’ya doğru yola çıkan keleşlerine muzaffer olmaları için dua eder:

“O feleğe yüz tuttum Cenabı Allah
Emim kervanını çekdi gidiyor,
Darda koyma beylerimi ya Mevla,

Gözlerimden yaşlar ahıp gidiyor.” (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 826). Köroğlu'nun burada beylerinin zafer kazanması için Allah'tan yardım istemesi, beylerinin başarabileceğine dair güçlü bir inancı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu da beylerin var olan gücünün dua ile daha da artacağına işaret eder. Yine aynı hikâyede yer alan Köroğlu, beylerinin zafer alması için üzgün ve mahzun bir şekilde dua eder: “Yarabbi sen benim arhadaylarıma bir zival virme. Sen müslümana gâvur elinde helak etme. Eğer müslümannar az çok bu devirde bizim birez yardımımız var. Eğer biz de olmasak Müslümannar ayah altında paymal olacah diye Allah'a çok yalvardı.” (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 827). Köroğlu'nun duası, içselliğinin dışa vurumudur. Tarihi zaferlerle dolu olan Türk milleti için kazanmak son derece önemlidir. Arkadaşlarının zafer kazanması için Köroğlu'nun Allah'a dua etmesi, değer yargıları doğrultusunda atılmış bir adımdır. Hikâyenin genelinde beyleri için her fırsatta dua eden Köroğlu, beylerine güvenir ancak Rabb'in yardımını esirgememesi için münacatta bulunur.

Halk hikâyelerinde rastlanılan nadir durumlardan biri de kişinin kendi isteğiyle mağlup olmayı seçmesidir. Leyla ile Mecnun adlı hikâyede, Nevfel adlı komutan, Leylâ'yı Mecnûn'a vermek istemeyen kabileye karşı savaş açar. Leylâ'nın ailesi onun bir divane olduğunu ileri sürerek kızı vermek istemezler. Leylâ'nın kabilesi ile Nevfel'in kabilesi karşı karşıya gelip cenk ederler. O sırada Mecnûn, Leylâ'nın kabilesinin kazanması için dua eder: “Yarab benim cânânım olan Leylâ'nın askerini hıfz edüp ayaklar altında koma ve nusreti onlara verüp kavm u kabilesini mansur-u muzaffer eyle.” (Şenocak, 2000: 227). Mecnun'un, aşkı uğruna savaşın kaybeden tarafında yer almak için duada bulunması, psikolojik anlamda duygularının saf değiştirdiğinin göstergesidir.

Halk hikâyelerinde yer alan kahramanların içinde buldukları tehlikeli anlardan kurtulmak ve muvaffak olmak adına ettikleri dualar, çoğu zaman hak katında kabul görmüştür. Tespit edilen örneklerde, kahramanların güçlü bir inanç sistemi ve başarıma arzusunun olduğuna dikkat çekilmiştir.

7. Sevgiliden Karşılık Görmek İçin Dua

Halk hikâyelerinde, kahramanın ya da sevdiğinin birbirlerine kavuşamamaları, ayrı düşmeleri neticesinde yaşadıkları hasret, aşk acısı ve kavuşma arzusu karşısında âşıklar, yüce Allah'a istekte bulunurlar. Genellikle kardeş olduklarını sandıkları halk hikâyelerinde biri diğerini ilk seven kişi olur ve aynı karşılığı bulmak için de Allah'a dua eder.

Kerem ile Aslı hikâyesinde Kerem, Aslı'yı çok sever ve Aslı'nın peşinden yıllarca koşmasına rağmen, Aslı'dan herhangi bir karşılık göremez.

Kerem: “Allah’ım, ne olurdu mana verdiğin aşkın üç bölüğünden birini buna vereydin. Görsün, ateş nasıdı, yanmah nasıdı, sevda nasıdı, bunun içerisinde bu yoh ki?” der (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 519). Burada bir tarafın diğer taraftan göremediği aşkın yaşatmış olduğu duygusal çöküntü ile yapılan duaya örnek vardır. Kerem’in yaşadığı buhran ile Allah’a olan münacatı yer almaktadır. Tahir ile Zühre hikâyesinde ise Tahir, kardeşi sandığı Zühre’nin aşkına karşılık vermeyince Zühre Allah’a: “Ya Rabbi, benim sevgimin yarısını Tahir’e ver” diye dua eder ve Allah, Tahir’i Zühre’ye âşık eder (Türkmen, 1998: 211). Aşk duygusunun Zühre’de yoğun bir şekilde olmasına rağmen Tahir aynı duygular içinde değildir. Zühre, gerçek aşk ile yapmış olduğu dua sonucunda Tahir’in kendisini sevmesini sağlar.

Sevdakâr adlı hikâyede, aşkına karşılık göremeyen Gülenaz, Allah’tan dua ister: “Allah’ım sen yardım et hele bu zalim oğlunun söylediğine bah. Ben ateş dutup yanirem gece gündüz ahuzarımnan.” der (Cemiloğlu ve Türkmen, 2009: 405). Burada aşk acısının insanı yakmasından ziyade karşılıksız olmasının kişide yaşatmış olduğu ruhsal çöküntünün işaretlerine rastlanmaktadır.

Gelin Taşı hikâyesinde de zalimliği ile bilinen bir bey olan Sabri Bey’in güzeller güzeli kızı Yasemen Sultan ile Laçın Bey’in oğlu Yusuf’un aşkına değinilir. Hikâyede Yasemen, Laçın Beyin oğlu Yusuf’u görür görmez ona âşık olur. Yusuf’un da kendisine âşık olması için Allah’a dua eder: “Cenabıallah sana dua ediyorum. O meleklerin söyle de kalemleriyle yazdıkları zaman n’olur böyle bir delikanlıyı benim defterime de yazsınlar.” der ve aşkına karşılık bulur (Türkmen, 2020: 380). Hikâyede Yasemen Sultan’ın Allah’tan aşkına karşılık bulmak amacıyla yapmış olduğu dua sonucunda Yusuf kendisini sever.

Benzeri olarak Yusuf ile Züleyha hikâyesinde de Yusuf’a âşık olan Züleyha, yüce Allah’tan Yusuf’un aşk ateşiyle yanmasını diler (Sakaoğlu vd., 1999: 166). Bu örnekler, aşk acısı çeken insanoğlunun merhametsizliğini ve bencilliğini gösterirken yüreklerindeki acıyı ancak bu şekilde soğutabildiklerini ifade eder.

Sosyal statünün aşka engel olacağına yer veren hikâye metinlerinde de bu durumu aşmanın yolu Allah’a dua etmekten geçiyor. Saraç İbrahim ile Perişan Sultan hikâyesinde, padişahın kızına âşık olan İbrahim: “Ya Rabbi o bir padişah kızı, ben bir Saraç İbrahim. O ne hikmetti ki balkonundan benim aklımı başımdan aldı. Ben gidip eğer padişahın kızını istesem benim boynumu vururlar. Ya Rabbi bana bir imkân ver.” diye dua eder (Yılmaz, 2011: 256). Hikâyede soysal statü bakımından kendisinden üst bir konumda yer alan padişah kızı için yapılan dua yer alır. Âşık Garip hikâyesinde de Garip, aşkına karşılık bulmak için Allah’a dua eder: “Hey yohları var iden Allah, on sekiz bin âlemin, herkesin miradını göne göne verirsin. Benim de senden miradım budur: Ben molla çocuğuyam. Bu bir hükümdar gızıdır. Yani ben bir yohsul evladıyam bu bir var evladı. Lâkin ehval-i ezelde bu yazıyı bene yazmış ol.” der (Türkmen, 1995: 206). Aşkına karşılık bulmak için

yapılan duaların çoğunda, yüce Allah'ın gücünün her şeye yeteceğine vurgu yapılmıştır. Böylece Allah'tan istenen duanın gerçekleşeceğine olan inanç kendini göstermektedir.

Sevilen kişinin seven kişiye karşılık vermemesi yahut duyulan aşkın karşılıksız kalması sonucu yüce Allah'a yapılan dualar, halk hikâyelerinde oldukça fazladır. Hikâyelerde yer alan âşıklar, genellikle Allah'a dua ederek sonuçsuz kalan aşklarının karşılığını bulmak istemişlerdir.

8. Âşıklık Yeteneği Kazanmak İçin Edilen Dua

Türk kültüründe yer alan ozan-baksı geleneği, Anadolu'da âşıklık geleneği adı altında toplanıp geleneksel kültürün yaratmış olduğu bir değer parçası olarak ortaya çıkmıştır. Halk edebiyatı içinde zengin bir yere sahip olan âşıklık geleneği, kültür varlığımızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. "Türk âşıklık geleneğindeki başlıca teknik konular arasında yer alan "âşıklığa geçiş/giriş sürecinde, özellikle de rüya ve bade yoluyla âşık olmada dua motifi bağlamında alkışların belirleyici olduğu görülür." (Keskin, 2018: 495). Bu gelenek yüzyıllar boyu süren deneyimlerden geçerek biçimlenmiş, kendine özgü kurallar silsilesi ile edebiyatımızdaki yerini almıştır. Halk hikâyelerine konu olan âşıklar, birtakım yollardan geçerek "Allah vergisi" yeteneklerini türküyle, hikâyeyle yahut saz çalma yeteneği ile gün yüzüne çıkarmışlardır. Kimi zaman da bu özelliği sonradan kazanmak için Allah'a dua etmişlerdir.

Kahramanlar kimi zaman kendi isteğiyle âşıklık yeteneği kazanmak ister. Bunun için de bir takım ritüellerde bulunur. Âşık Gârib ve Bezirgân Kızı adlı hikâyede, Mısır'da yoksul olan ailenin üç oğlundan en küçüğü kendisine âşıklık yeteneği verilmesi için duaların kabul olunduğu dağa çıkıp Allah'tan hacet dilemiştir. "Aman Yâ Rab! Bana şairlik ver ve bir dahi saz nasip eyle, benim bildiğimi cümle âlem bilmesin." diye dua eder (Kaya ve Koz, 2000: 69). Duaların kabul olduğu dağa çıkıp hâcette bulunulması ve yüce Allah'tan duayla âşıklık yeteneğinin istenmesi bakımından diğer hikâyelerden farklıdır. Türk mitolojisinde dağ, Tanrı'ya yakın mekânlar olarak görülmüş ve dileklerin Tanrı'ya ulaştırıldığına inanıldığı için kutsal sayılmıştır.

Hacet namazı kılarak yahut ibadet ederek âşıklık yeteneği kazanılır. Âşık Garip ve Şahsenem hikâyesinde Âşık Garip, (Resul) kendisine âşıklık verilmesi için Allah'a yalvarır. Duası kabul olan Garip rüyasında Üçler, yediler kırklar elinden bade içerek âşıklık yeteneği kazanır. "Bir Berat gecesi yapılan hela sohbeti sırasında Keloğlan, Resul'den saz çalmasını ister. Ancak Resul saz çalmasını bilmediği için Keloğlan onu aşağılar. Bu duruma üzülen Resul, yatsı namazını kıldıktan sonra Allah'a kendisine âşıklık vermesi için dua eder." (Alptekin, 2021: 225). Metinden yola çıkarak Resul'ün toplum içinde küçük düşürülmesinin vermiş olduğu elemle Allah'tan âşıklık yeteneği kazanmak için duası yer alır. Asuman ile Zeycan hikâyesinde de Asuman, yatsı namazını kılıp: "İlahi sen bilirsin benim halimi âşıklık isterim" deyip kibleye doğru yönelir. Duası kabul olan Asuman, rüyasında kırk pirin ellerinde bulunan yeşil kaplı Mushaflardan bir şeyler okuduklarını görür.

Asuman'a ne istersin diye soran kırk pir; Asuman'dan âşıklık isterim cevabını alınca ona âşıklık verirler. Zeycan da sevdiğinden ayrılmanın acısı ile Allah'a dua eder ve O'ndan âşıklık ister. Rüyasına giren kırklar sayesinde o da bâdeli âşiklardan olur (Kaya ve Koz, 2000: 28). Hikâyeyi dua noktasında benzerlerinden ayıran özelliği, Asuman'ın sevgilisinden ayrılmasının verdiği acıyla âşıklık yeteneği kazanmak istemesidir. Sevgilisinden ayrılmanın verdiği acıyı saza ve dile dökerek rahatlamayı seçtiğini söylemek yanlış olmaz.

Toplum içerisinde küçük düşürülme sonucunda âşıklık yeteneği istenir. Ercişli Emrah ile Selvihan hikâyesinde Emrah'ın babası olan Öksüz Ahmet, Miroğlu Ahmet Bey'in meclisine katılıp orada saziyle gönülleri fetheder. Günün birinde Emrah da babasını takip edip, Miroğlu Ahmet Bey'in konağının önüne gelir. Onu gören kapıcılar Emrah'ı Miroğlu Ahmet'in huzuruna getirirler. Öksüz Ahmet bu benim oğlum Emrah der ve hepsinin ellerinden öptürür. Miroğlu Ahmet, Emrah'a sazını verir çalmasını ister. Emrah da çalmaya çalışırken sazın tüm tellerini koparır. Bunun üzerine babası Emrah'a bir tokat atar. Emrah da ağlayarak Allah'tan dua ister: "Ey yeri göğü yaratan, sen babama bir dilim aşk verdin, bana on mislini ver. Babam beni dövdü, babamdır, döver. Beni o mecliste mahcup ettiyse, bana öyle bir aşk ver ki ben de babamı o mecliste mahcup edeyim." der (Yılmaz, 2011: 357-358). Dua dileyerek mezar taşına başını koyup yatan Emrah'ın dileği kabul olur ve yüce Allah ona âşıklık yeteneğini verir. Emrah duasını, babasının vurduğu tokat sonucu aşığılanmış hissederek derin bir acıyla eder. Duası kabul olunca, mecliste saz çalıp yeteneğini ispat ederek babasını utandıracak ve kırılan gururunu tekrar kazanacaktır.

Halk hikâyesi kahramanlarını âşık olmaya iten genel sebeplerin başında duygularını dile getirmek ve sevdikleriyle bu bağlamda haberleşmek olmuştur. Kimi zamanda toplum içerisinde hor görülen kahramanlar bu durumdan kurtulmak için âşıklık yeteneği istemişlerdir. Âşıklar, sazla ve sözle duygularını dile getirirken içinde buldukları dönemin sosyokültürel yapısını da yansıtmışlardır.

9. Rızık için Edilen Dua

Rızık, kulun Allah'tan isteyip de yüce yaratanın insanoğluna bahsettiği maddi-manevi nimetler bütünüdür. Kulun dünyadaki çalışma ve çabasının, Allah tarafından belirlendiği özel bir kazançtır. Halk hikâyelerindeki kahramanlar da Allah'tan, kendilerine maddi-manevi kazanç vermesi için duada bulunurlar.

Behçet Mahir'in derlediği halk hikâyelerinden Yunus Emre adlı hikâye de Taptap Baba'nın müritleri Allah'tan kendilerine yardım etmesi ve rızık vermesi için dua ederler. Yunus Emre, müritlerin ettiği duayı duyunca: "Yâ İlahi, Yâ Rabbim, bu dervüşler ki kimin üzü hürmetine isdedi ise ben de bu dervüşlerin istediği aşğa isdirem. Beni meyus etme Yâ Rabbi. Her şeye gadersin sen. Beni mağaraya boş yollama, ya İlahi." der (Sakaoğlu vd., 1999:

253). Yunus'un 'dua edilenin hürmetine.' diyip farkında olmadan kendi adına duada bulunması önemlidir.

Yusuf ile Züleyha hikâyesinde ise Hz. Hızır tarafından Mısır'da kıtlık olacağını öğrenen Yusuf ve Züleyha Allah'a dua eder: "Ya Rabbi bu gıtlığı Mısır'dan kaldır, şehrimize bolluk ve ganimet ver." diye Allah'tan yardım isterler, duaları kabul olur ve kıtlık Mısır yerine Kenan ilinde olur (Sakaoğlu vd., 1999: 170). Bolluk ve bereketin artması için dua eden insanlar, bu duayı Mısır ili nezdinde tüm insanlık için dilemiştir. Halk toplum olarak daha kötüsüyle imtihan olmadan tedbirini dua ederek almıştır.

Yaşadığı alanın sosyalliği ile paralel ölçüde hareket eden birey için iyi dilekte bulunulması son derece önemlidir. Bu iyi dilekler İslam dünyasında önemli ibadetlerden biri olan duayla gerçekleşir. İnsanların sosyo-ekonomik özelliklerinin farklı olması neticesinde bolluk ve bereket isteyenler, rızıklarının artması için dua ederek Allah'a sığınmışlardır.

10. Evlilik Üzerine Edilen Dua

Türk kültüründe hayatın geçiş dönemleri olarak ifade edilen unsurlardan biri de evliliğdir. Evlilik, karşıt cinslerden iki ya da daha fazla kişinin üremek ve dolayısıyla türünün devamlılığını sağlaması konusunda atılan ilk adımdır. Ekonomik, sosyal ve duygusal bir birliktelik kurmak amacıyla aile kurumunu oluşturmak adına yapılan bir sözleşme olan evlilik halk hikâyelerine de konu olmuştur. Halk hikâyelerinde yer alan kahramanlar da sevdiklerine kavuşmak ve onlarla mutlu bir yuva kurmak için dua etmişlerdir.

Geleneksel toplumlarda yer alan büyüklere itaatin yerine gelmesi için istenen evlilik gerekçesi bu hikâyede görülür. Bedri Sinan hikâyesinde, Bedri Bey evlilik çağına gelince iyi bir aile sahibi olmak için Allah'a dua eder: "Evet, ben evleneceğim ama ey benim Rabbim, bana öyle bir aile nasip eder misin ki anamın babamın emrini yerine getirsin." der (Cemiloğlu ve Türkmen, 2016: 73). Hikâyede, evlilik isteyen kahramanın, sahip olacağı eşinin, ana babasının rızasını yerine getirmesini dilemesi dikkat çekicidir. Kahramanın inanışına göre kurulacak yuvada mutlu olabilmenin yolu, ana babayı mutlu etmekten geçmektedir. Halk hikâyelerinde edilen dualar, kahramanın dileklerinin, içselliğinin yanısıra, Türk halkının değerler dünyasını ve inanışlarını yansıtmaları açısından önemlidir.

Behçet Mahir'in Yusuf ile Züleyha hikâyesinde Züleyha, Yusuf'un kendisini alması ve onunla evlenmek için dua eder: "Onsekiz bin âlemi yokdan var eden sensin, ben senin birligen inandım, iman getirdim. Lâkin Âdil-i Mutlâksın herkeşin mıradını verirsin, ağladıp güldüren sensin, benim de mıradımı ver, güzelliğimi ver, saltanatımı ver, gençliğimi ver, Yusuf beni alsın." der (Sakaoğlu vd. 1990: 168). Bu hikâyede farklı olan Züleyha'nın, Yusuf'la evlenmesinin ön koşulu olarak saltanatı, güzelliği ve gençliğini geri almak istemesidir. Yusuf'un kendisini almasını bu şartlara bağlayan Züleyha, Allah'a bu şekilde teslimiyet göstererek dua etmektedir.

Evlilik, genellikle sevgililerin birbirine kavuşmasıyla gerçekleşen bir eylemdir. Kahramanlar sevgiliye giden yolda birçok sıkıntı çekmiştir. Bu sıkıntıların sonucunda kavuşan âşıklar, evlenebilmek için dua ederek Allah'a sığınmışlardır.

11. Ölen Kişinin Dirilmesi İçin Dua

Cansız bir varlığa yeniden can vermek Tanrı'nın lütfuyla göndermiş olduğu elçilerinin mucizesi olarak kutsal kitapta yer almaktadır. Peygamberlerin, onlara inanmayan kişiler tarafından sınanması, Allah tarafından bahşedilen diriltme mucizesi ile gerçekleşmiştir. Aksi takdirde böyle bir şeyin olması sadece anlatı olarak metinlerde yer almıştır. Halk hikâyelerinde ise kimi zaman gerçekleşmesi imkânsız olan birtakım hadiseler meydana gelir. Bunlardan biri de ölen bir kişiyi yeniden diriltmektir. Bu işlemin gerçekleşmesi için Allah'a münacatta bulunulur ve dua edilir. Ancak halk hikâyeleri, birkaçı hariç mutlu sonla biten anlatılar olduğundan ya da dinleyicinin haletiruhiyesine göre şekillendiği için çeşitli varyantlarda değişiklik gösterebilmektedir.

Kahramanlar çoğu zaman doyamadıkları sevdiklerinin ölüm haberini alınca dirilmelerini ister. Saraç İbrahim ile Perişan Sultan hikâyesinde, padişahın kızına âşık olan İbrahim, Perişan Sultanın öldüğünü duyunca:

“Sana sığınmışım Mevla'm,

Derman senden olmalıdır,

Cansıza can veren sensin,

Ferman senden olmalıdır.” diye dua eder (Yılmaz, 2011: 256). Yüce Allah'ın sonsuz kudretinden ümidin kesilmediğinin ve diriltmenin yalnızca kendisine ait olduğu vurgulanmıştır.

Hikâyet-i Mihr ü Vefa hikâyesinde ise Rumeli ilinde Kaygusuz Şah adında zengin bir padişahın üç oğlu bulunur. Padişah amansız bir hastalığa yakalanınca vezirler tahta kimin geçeceğini sorar. Padişah da vasiyeti gereği büyük oğlanı devletin başına, ortanca oğlanı deve, koyun, sığır gibi malların başına, küçük oğlu olan Vefa'ya da altınları bırakır. Azarka isimli bir cadı, Mihri Banu'yu almak için mağaraya dilenci kılığında gelir. Vefa ona altın vermek ister ancak bir sihir yaparak Vefa'yı öldürür. Bir falcının yardımıyla kardeşlerini mağarada bulan ağabeyleri bu duruma çok üzülür. Hızır'ın duasıyla Vefa yeniden dirilir (Alptekin, 2021: 283). Burada velilerin de keramet göstererek peygamberlerin yol göstericiliğinden faydalandığı görülmektedir. Hızır, Allah'ın dostu olarak dua eder ve kerametini gösterir. Peygamberlerin göstermiş olduğu mucize, halk anlatılarında yerini bir nevi veliler tarafından gösterilen kerametlere bırakmıştır.

Âşık Verga hikâyesinde de Verga'nın sevgilisi, peygamber efendimizin ayaklarına kapanır ve kendisinden yardım ister. Hz. peygamberin duası ile Verga dirilir. “Cebrail'in; dini İslam için ölen bu şehide herkes kendi ömründen dilediği kadar gün ve rızık versin.” demesi üzerine Hz. Ali, eşini ve çocuklarını görüp kalan tüm ömrünü verir. Böylece Âşık Verga dirilip kırk

yıllık bir ömür sürer.” (Sakaoğlu vd., 1999: 219). Hikâyede, duanın gücünün her kapıyı açtığı, ölüyü bile diriltebileceği görülür. Benzeri olarak Mahmut ile Nigar hikâyesinde de zâlim hükümdar tarafından bir sandığa koyulup nehre bırakılan âşıklar dalgaların arasından kayalara çarpa çarpa gözden kaybolur. “Burada kahramanların denize atılmasının sebebi, öldürmek veya yok etmek düşüncesinden dolayıdır.” (Şimşek, 1997: 38). Nehre bırakılan sandıkların içerisinde yer alan kişilerin ölmesi amaçlanır. Kardeşinin acısına dayanamayan Kamber dua eder ve Karacaoğlan, derviş kılığında gelerek duada bulunur:

“Şu karşıdan gelen bakın o kimdir.

Gelsin merhem etsin belki hekimdir.

Mir(i)za Mahmut’tur Nigâr Hanım.

Umarım Mevlâ’dan bunlar dirile.” der (Kaya, 1987: 146). Yine dirilmeyi gerçekleştiren en önemli unsur, Yüce Allah’a yapılan duadır. Duayla Hızır, pir vb. din uluları duayı aracı kılarak Allah’tan isterler. Hikâyelerde de anlatılmaya çalışılan en önemli konu her ne kadar gücünün üstünde bile olsa Allah’ın ‘ol’ demesiyle her şeyin olabileceğini göstermektir.

12. Ölmek (Canın Alınması) İçin Edilen Dua

Her nefsin ölümü tadacağı dünyada, doğmak gibi ölüm de nefes alan her canlı için var olan bir gerçektir. “Âşıkların dua ile aşka düşmesi kavuşma isteğiyle elde edilen duaların sonucunda âşıkların ölmeleri ya da âşıklardan biri ölünce bir diğerrinin ölüm dileyerek ona ahrette kavuşması halk hikâyelerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur.” (Keskin, 2018: 496-497). Halk hikâyelerinde kahramanlar ya da sevgilileri, dünyada muratlarına eremedikleri zaman ahrette kavuşmayı arzu ederler. Dünyadaki tek gayeleri olan sevgiliye kavuşma hayali yarım kalan âşıklar, Allah’a dua ederek canlarını almasını ister.

Varaka ile Gülşah hikâyesinde, Gülşah’ı zorla Melik Muhsin’e verirler; ancak Melik, Gülşah’ın Varaka’yı sevdiğini bilir. Âşıkları sarayında buluşturan Melik, âşıkların nefislerine uymadıklarını görüp Gülşah’ı boşar. Melik’in bu iyiliği karşısında mahcup olan Varaka, Gülşah’ı terk ederek ülkesine döner. Yolda giderken yaşadığı utançla Allah’tan canını alması için dua eder ve duası kabul olur. Gülşah, Varaka’nın öldüğünü duyunca o da kendisini hançerle öldürür (Alptekin, 2021: 197). Hikâyede, yapılan iyiliğe lâıyk olamayıp nefesine yenik düşen kahraman, toplum kurallarına aykırı davranışından dolayı duyduğu mahcubiyetle ölümü diler. Nefsin galebe çalarak bireye yaptırdığı hatalar, kendi duasıyla ölümü dileyip bedelini canıyla ödemesine neden olur.

Tahir ile Zühre hikâyesinde de Tahir, zor durumda kalınca Allah’tan canını alması için dua eder ve duası hak katında kabul olur. Zühre’nin babası Tahir’i hamamda yakalar ve boynunun kesilmesi için askerlerine emreder. Tahir, cellatlardan beş dakika müsaade ister. Abdest alıp iki rekât namaz kılar ve Allah’a: “Yarabbi, bu saat bu dakika ruhumu kabzeyle.” diyerek canı

gönülden dua eder. Duası kabul olan Tahir ruhunu teslim eder. Bu acıya dayanamayan Zühre de: “Ey benim aşkımla kendini bu hale koyan Tahir'im her kim münafıklık etti ise benim Tahir'im gibi helak olsun.” diye beddua ettikten sonra Allah'a canını alması için dua ederek oracıkta can verir (Türkmen, 1998: 247). Kahramanlar, sevdikleri ölünce onlar da Allah'a dua eder ve bu dünyadan ayrılmak isterler. Dünyada yarım kalmış olan muratlarını, ahrette tamamlamak adına ölümü arzu ederler.

Arzu ile Kamber'de matbu varyantta geçen bir kısımda Arzu ile Kamber kavuştuktan sonra Kamber Arzu'nun dizlerinde uyumak ister. “Yarabbi, ya Resullah beni buradan gurtar. Arzu'nun dizi üzerinde biraz yatayım da canımı sonra al.” der. Arzu'nun dizine yatar ve ölür, Arzu da bunun üzerine:

“Bir ay doğdu ilk akşamdan, geceden.

Şafkı vurdu pencereden, pencereden.

Uykusuz mu kaldın dünkü geceden.

Uyan ey sevdiğim, Gamber'im uyan!” diye dua eder (Şimşek, 1987: 301). Bu ağıtların ardından Kamber'in öldüğünü gören Arzu, Allah'a kendi canını alması için de dua eder. Yine aynı hikâyede geçen Arzu'nun kötü yürekli annesi iki aşığın aynı anda öldüğünü görünce Allah'tan kendi canını alması için de dua eder ve karaçalı olarak iki aşığın arasında yer alır. Kötü sonla biten halk hikâyelerinde görülen, kahramanları ayırmaya çalışan kişi de onların öldüğünü görünce ölmek için dua eder. Çünkü ahrette kavuşacak bu âşıkları ayırmak için onun da ölmesi gerekmektedir.

Gelin Taşı hikâyesinde Yasemen'i, Yusuf'a isterler. Yasemen'i getiren gelin alayına yolda pusu atılır. Yasemen'i oğlu için kaçırmaya gelen Yedi Deli kardeşlerden biri, gelin atına yaklaşır. Yasemen, Allah'a dua ederek yalvarır: “Eey on sekiz bin âlemi yaratan Allah! Ben sevdiğim Yusuf'a söz vermiştim. O yolda geçerken beni çadırımda görüp gönül vermişti. Ben ona, o bana âşık-mâşuk olmuştuk. Bu zalim insanlara beni yar etmektense beni taş kes!” der ve duası kabul olur. Günümüzde dahi Gelin Taşı denilen yerde taşların üzerinde kına rengi gibi bir renk olur bunun Yasemen'in elinin kınası olduğu ve bu taşların kenarında ot bitmemesinin de Yasemen'in bedduasından meydana geldiği söylenir.

“Dağ bile göğörmes senin ahından.

Taş oldun, silkindin her günahından.

Bir dilek diledin sen Allah'ından.

Duan kabul oldu, taş olan gelin.” sözleri taş olan gelinin hayatını hikâye eder (Türkmen, 2020: 387). Hikâyede, namusu için ölümü isteyen Yasemen'in iffetini kaybetme korkusuyla Allah'tan ölümü istediği görülür.

İslamiyet'in Türkler arasında yeni yeni kabul edildiği halk hikâyesine geçişin mihenk taşı olan Dede Korkut hikâyelerinde geçen Deli Dumrul hikâyesinde de Azrail'e kafa tutan bir gencin, yaşadığı zorluklar karşısında ilahi güce teslimiyeti konu edilmektedir. Azrail'in canını almasından

korkarak Allah'a yalvaran Deli Dumrul'un duası Hak katında kabul görür. Yüce Allah onun canı yerine, başkasının canını alması için Azrail'e emreder.

“Yücelerden yücesin,

Kimse bilmez nicesin?

Görklü Tanrı!

Nice bilmezler seni gökte arar, yerde arar.

Sen ise inananların gönlündesin.

Dayım duran, güçlü Tanrı!

Baki kalan, bağışlayıcı Tanrı!

Benim canımı alacak olursan sen al.” diye dua eder (Gökyay, 1976: 126). Hikâyede, Türklerin İslamiyet ile beraber değişen geleneksel yapısının etkisini görülmektedir. Deli Dumrul'un Azrail'e kafa tutması ondaki İslam inancının yeni yeni oturduğuna kanıt gösterilebilir.

Benzeri olarak Âşık Garip hikâyesinde Garip, Şahsenem'den karşılık bulamayınca aşk acısıyla yanarak Allah'tan ya muradını vermesini ya da canını almasını diler (Türkmen, 1995: 209). Aşk acısının bireyde yarattığı üzüntü, kahramanın canından dahi vaz geçmesine yol açarken aşkın büyüklüğü dile getirilir.

Üzerinde çalışma yapılan halk hikâyesi örneklerinde de sevgilisini kaybeden âşık, sevdiğine kavuşmak için dua eder ve Allah'tan ölümü ister. Genel anlamıyla ölümü istemek, insanlar tarafından arzu edilecek en son şeydir, ancak halk hikâyelerimizde âşığın tek bir amacı vardır; o da sevdiğine kavuşmaktır. Sevgilisini kaybeden âşık ya da sevgili için hayat da bitmiş demektir. Bu sebeple kahramanlar, tam bir teslimiyetle canlarının alınması için duada bulunur.

13. Diğerleri

Türk kültüründe atın yeri ve önemi yadsınamaz şekilde varlığını göstermektedir. At, kişinin yoldaşı, sırdaşı hatta aile bireylerinden biri bile sayılmaktadır. Halk hikâyelerinde Hz. Hızır'dan sonra kahramanların en büyük yardımcısı attır. At, bütün halk hikâyelerinde kahramanın kardeşi gibidir; çünkü kahramanın doğumu ve atın doğumu aynı anda gerçekleşir. Hızır, derviş, pir, aksakallı ihtiyar, dede vb. kahramanın doğması için elmayı verirken kabuğunu da ahırdaki kısrak için verir. Böylece doğacak olan kahramanla birlikte, ona yoldaş olacak atı da doğuma hazırlanmış olur.

Türklerin hayatında önemli bir yere sahip olan atın, halk hikâyesi metinlerinde kahramana yoldaş olmasına ve ona yol göstermesine değinilmektedir. Kirmanşah hikâyesinde sevgilisi Mahperi'yi kaçıran cazu deve karşı Allah'a sığınan Kirmanşah, Mahperi'yi bulmak için atına: “Karakaytaz! Seni, beni yaradan Mevla'yı seversen; beni cazu devin bulunduğu mağaraya götür.” der (Türkmen, 2020: 141). Burada da atın, kahramanın kader arkadaşı ve en büyük yardımcısı olduğu görülmektedir. Halk hikâyelerinde at bir insan gibi verilen emirleri yerine getirip kahramanı

içinde bulunduğu zor durumdan kurtaran yardımcı hayvan olarak önemli bir yere sahiptir.

Halk hikâyeleri metinlerinde kişinin yapmış olduğu bazı hal ve hareketlerinden yahut ağızlarından çıkan sözlerden dolayı üzüntü, mahcubiyet ve suçluluk duyması beraberinde pişmanlığı da getirmektedir. Halk hikâyelerinde kahramanlar yahut onlara zulüm edenler, hikâyenin belli bölümlerinde bir şekilde yapmış oldukları bu davranışlardan dolayı Allah'a sığınmış; hatalarını telafi etmek için dua etmişlerdir.

Pişmanlık üzerine yapılan bu dua örneğinde kahramanın içine düştüğü durumdan dua ile bertaraf edildiği görülür. Behçet Mahir'in Nemrud Han hikâyesinde babasına yaptığı haksız zulüm karşısında pişmanlık yaşayan Nemrud Han, Allah'a dua ederek bunu telafi etmek ister. Hikâyede, hükümdar olan Ömer'in oğlu Celaleddin, sarayda bir üst konumda yer almak için babasına baskı yapar. Tüm bunlara dayanamayan Ömer Bey, onu saraya vezir olarak alır, oğluna 'acımasız' anlamına gelen Nemrud ismini verir ve sarayı terk eder. Babasına yaptığı haksızlığı anlayan Nemrud Han, onu arar, bulamayınca da Allaha dua eder: "Ey yohları var eden efendim. Ben babamı yerde mi arım, gökte mi arım, göyde mi arım, garada mi arım, deryada mi arım, nerde arım? Her şeye gadir sensin. Bene lütf et, yardım et." der. Duasının karşılığı olarak babasını bulur ve ondan af diler (Sakaoğlu vd., 1999: 202). Hikâyede, kişinin yapmak istemeyip de yapmış olduğu davranışlarından ötürü duyduğu pişmanlık anlatılır. Türk kültüründe anaya-ataya saygısızlık asla kabul edilmemiştir.

Halk hikâyesi metinlerinde rastlanan bir başka konu ise akıl verilmesi yahut nasihatte bulunulmasıdır. Metinde müşkül durumda olan Kenan'a pirlere akıl vererek yol gösterirler. Kenan ile Hanzade hikâyesinde ise Hamit Han'a türlü hile ile "Paşa'nın Bağları" yazısını sildirip; "Hamit Han Bağları" yazması aklını veren Salih Bezirgan yüzünden Hamit Ağa evinden, yurdundan olur. Oğlu Kenan ise bu duruma dayanamaz. Dervişler, Kenan'ın rüyasına gelerek: "Sana bir dua öğreteceğiz, gideceksin Salih Bezirgan'ın kapısında bu duayı yedi kere okuyacaksın. Okuduğun zaman inşallah onu derin bir uyku basacak, o zaman ata bin sür! O zaman Allah kerim" derler. Kenan, rüyasında gördüğü dervişin duasını kibleye dönerek yedi değil, kırk defa okur (Türkmen vd., 2020: 79). Hikâyede, Allah'ın sadık kulları olarak bilinen dervişlerin yardımcı tipler fonksiyonuyla karşımıza çıktığını görmekteyiz. Dervişlerin edilen duaya icabet ile gelmelerinden çok duayı öğretmek için nasihatte bulunmaları diğer hikâyelerden farklı bir özelliktir.

Metinlerde rastlanan bir diğer unsur ise yapılan iyiliğe karşı dua alınmasıdır. Rıza Bey hikâyesinde Rıza Bey, şehrine gelen, garip bir gezgin olduğunu söyleyen dervişin üstünü başını değiştirip karnını doyurur. Bunun üzerine derviş: "Sen bu kadar merhametli bir beysin. Bu kadar hürmetli, ekmek sahibisin. İnşallah sırtın yere gelmez. Allah işini rast getirsin. Allah senden razı olsun." der ve gözden kaybolur (Yılmaz 2011: 67). Dervişin yapılan iyilik karşısında duada bulunması halk hikâyelerinin genelinde

görülen bir özelliktir. “*Ne ekersen onu biçersin.*” sözüyle eş değer olan bu yardım, tek taraflı olmayıp yapılan iyiliğin neticesinde karşılık görmüştür.

Dünyaya gelmemize vesile olan anne ve babalarımızın yapmış olduğu dualar, gerek İslâm dininde gerekse gündelik yaşantımızda sıkça karşılaştığımız ve toplum nezdinde kabul gören önemli bir noktadır. Bizlere şefkati, hoşgörüyü, vicdanı, saygıyı öğreten ilk mimarlarımız olan anne ve babalarımızın duaları halk hikâyelerinde de yer almıştır. Kirman Şah hikâyesinde devin elinde tutsak olan Mahperi’yi almak için babasından izin isteyen Kirman Şah’a babası, onun sağ gidip selamet gelmesi için dua eder (Alptekin 1999:180). Kirman Şah’ın babasından izin almadan gurbete çıkmaması ataya-anaya olan saygının ve kutsallığın en büyük işaretidir. Toplumda da yer alan inancımıza göre anne duası her türlü belaya kalkan olurken; babanın duası cehennem ateşine zırh olur. Burada da Kirman’ın babasının duasını almadan yola düşmemesi bu inanç perspektifi ile aynı noktada ele alınır.

Sonuç

Dualar, bir temenninin gerçekleşmesi için yapılan; duayı eden kişiye büyük ümit veren manevi bir ihtiyaç ve sığınma kapısıdır. Halk hikâyelerindeki kahramanlar da dara düştüğünde yahut çaresizlik içinde hissedince, ilahî bir güce sığınma ihtiyacı duymuşlardır. Halk hikâyelerinde başı sıkışan, darda kalan kahraman abdest alır, namaz kılar ve duasını eder. Yapılan bir iyiliğin karşısında daima pozitif yönde bir kazanım vardır. Kahramanlar da dua etmeden önce bir takım iyiliklerde bulunarak dualarının kabul edildiğine şahit olmuşlardır. Dua motiflerine sıkça yer verilen halk hikâyelerinde, kahramanın sevgilisine kavuşamaması ve ondan ayrı kalması, onun için en büyük kayıptır. Halk hikâyelerinde çoğunlukla sevgiliden ayrı düşmenin imtihanı ile Allah’a dua edilmiştir, çünkü aşkın tek amacı sevgilisine kavuşmaktır. Hikâyelerde, dünyadaki muratlarını tamamlamak için ölümü bile dileyen kahramanların dualarına rastlanılmıştır. Halk hikâyelerinde, kahramanların ettiği dualara icabet eden Hz. Hızır motifi de önem arz etmektedir. Hikâyelerde çeşitli adlarda bulunan Hızır; pir, dede, ihtiyar, aksakallı ihtiyar, baba, derviş vb. hüviyetlerle yardıma koşarak kahramanı ve onun sevdiklerini her türlü kötülükten korumuştur. Günümüzde dahi halk arasında zorda kalınca yetişen Hızır inancı hala varlığını korumaktadır.

Ele alınan halk hikâyelerinde, duanın sağaltıcı etkisinin, bireyde manevî olarak rahatlama sağladığı tespit edilmiştir. Edebî kimliğimiz olan halk hikâyelerinde kahraman, soyunun devamını sağlayan bir evlat isterken, zor durumdayken, iyileşmek için, sevgiliye kavuşmak için vs. hayatının her aşamasında duaya sığınmıştır. Genel olarak toplumların maddî-manevî kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtan, halk hikâyelerinde duanın, edebî metinler içerisinde geniş bir yere sahip olması, Türk toplumunun millî ve İslamî kimliğinin bir arada bütünlük teşkil etmesinin yansımasıdır. Ele alınan halk hikâyelerinde Türk halkının hemen

hemen her durumda duaya sığınması, hayata iyimser ve ümit dolu bakış açısından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkaş, S. (1999). *Derdiyok ile Zülfisiyah hikâyesi üzerine mukayeseli bir araştırma*. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Alptekin, A. B. (1997). *Halk hikâyelerinin motifyapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A.B. (1999). *Kirmanşah hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Binyazar, A. (2018). *Dede Korkut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Boratav, P.N. (2002). *Türk halk bilimi II 100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Cemiloğlu, M. - Türkmen, F. (2009). *Âşık Şevki Halıcı'dan derlenen halk hikâyeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cemiloğlu, M. - Türkmen, F. (2016). *Âşık Mevlüt İhsanî'den derlenen halk hikâyeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cilacı, O. (1994). Dua. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, 529-530, İstanbul: TDV Yayınları.
- Çetindağ Süme, G. (2015). Halk anlatılarında “olağanüstü biçimde hamile kalma” motifi üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 6(20), 135-151.
- Çetinoğlu, O. (2019). *Duâ huzura açılan kapılar*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı üzerine mukayeseli bir araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elmalılı Yazır, M.H. (2012). *Kur'ân-ı Kerim ve meâli*. İstanbul: Aktifnet Dağıtım Yayın.
- Gökay, O. Ş. (1976). *Dede Korkut hikâyeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, D. (1987). *Mahmut ile Nigâr hikâyesi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma*. Sivas.
- Kaya, D. - Koz, S. (2000). *Halk hikâyeleri I*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Keskin, A. (2018). *Türk kültüründe alkışlar (dualar/iyi dilekler) ve kargışlar (beddualar/kötü dilekler): Metin ve bağlam merkezli bir inceleme*. İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kimter, N. (2002). Dinî inanç ve ibadet ve duanın umutsuzlukla ilişkisi üzerine. *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, (ed. Hayati Hökelekli), Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Sakaoğlu, S. vd. (1999). *Meddah Behçet Mahir'in bütün hikâyeleri I- II*. Anlara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Şenocak, E. (2000). *Leylâ ile Mecnûn hikâyesi üzerine mukayeseli bir araştırma*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Şimşek, E. (1987). *Arzu ile Kamber hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Şimşek, E. (1997). Halk anlatmalarında sandığa koyarak denize atma motifi üzerine. *Millî Folklor*, 5(36), 34-41.
- Şimşek, E. (2008). Ölümsüzlük ilâcı elma. *Turkish Studies*, 3(5), 193-204.
- Türkmen, F. (1998). *Tahir ile Zühre (inceleme-metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Türkmen, F. vd. (2020). *Âşık Şeref Taşlıova halk hikâyeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, T. (2011). *Âşıklardan halk hikâyeleri I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale konusu ve kapsamı, etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: İkinci yazar (öğrenci), danışman hocasının rehberliğinde pek çok halk hikâyesini okuyarak dua metinlerini tespit etmiştir. Metinler, her iki yazar tarafından amaçlarına göre tasnif edilmiş ve metinler tahlil edilerek duanın önemi, Tanrı ile insan ilişkisi psikoko-sosyal açıdan değerlendirilmiştir. / The second author (student), under the guidance of his advisor, read many folk tales and identified prayer texts. The texts were classified by both authors according to their purpose and the texts were analyzed and the importance of prayer and the human relationship with God were evaluated from a psycho-social point of view.